

MARIBOR

PREDSTAVITEV

Maribor je po velikosti drugo slovensko mesto. Je gospodarsko in kulturno središče severovzhodne Slovenije. V slabem tisočletju je doživel vzpone in padce. Ni bil veliko in pomembno mesto, sredi 18. stoletja pa se je vendarle začel počasi vzpenjati. Maribor velja za vedro, odprto mesto. Nekateri povezujejo to z njegovo vinorodno okolico, ki vabi Mariborčane k sebi in jih oblikuje tudi s svojimi naravnimi lepotami, pa naj gre za pohorske gozdove, dolino ob Dravi, kozjaške in kobanske grabe, za Slovenske gorice ali za polja na jugovzhoda mesta. Bodi že, kakor bodi, Mariborčani so odprti, nezapeti ljudje.

ARHITEKTURA

Čeprav je Maribor mesto s srednjeveško tradicijo, je od njegove srednjeveške arhitekture ostalo le malo- večidel le temelji zgradb v strogem mestnem središču. Na njih so nastale nove zgradbe ali pa so bile stare docela predelane, tako da so izgubile prvotno podobo. Obdržala pa se je temeljna mestna zasnova: lijakasti prehod ob gradu na Glavi trg, kamor vodijo ulice s severa, ter Koroška cesta, ki se je z Glavnega trga ravnala proti zahodnim mestnim vratom.

Najstarejši in hkrati najdragocenejši arhitektonski spomenik tega območja pa tudi današnjega mesta sploh je stolnica sv. Janeza Krstnika, prvič omenjena leta 1248. V stoletjih je prevzela različne slogovne elemente in se sklenila v ubrano celoto.

Drug pomemben mariborski arhitektonski spomenik je grad, pozidan proti koncu 15. stoletja. V stoletjih je iz utrdbe prerasel v plemiško bivališče, končno pa je dal zavetje pokrajinskemu muzeju. Tudi grad kaže slogovne posebnosti obdobja od gotike čez renesanso do rokoka, medtem ko je rotovž na Glavnem trgu renesančni dosežek. Najbolj srednjeveški so še ostanki židovskega geta vzhodno od Glavnega trga, del mestnega obzidja s sinagogo ter Vodni in Okrogli stolp na levem dravskem bregu.

Stari notranji del mesta kaže značilne poteze baroka v nekaterih dvorih, na meščanskih hišah pa so jih preureditve močno razobličile, kar je še posebno vidno v Gosposki ulici.

Devetnajsto stoletje je bilo za Maribor obdobje razcveta. T se kaže tudi v arhitekturi nekoliko bahave mogočnosti avstrijske monarhije (npr. pošta, mestna hranilnica, sodna palača, poslopje klasične gimnazije).

Po prvi svetovni vojni se je v Mariboru precej gradilo. Razvijajočo se industrijo je spremljala zidava stanovanjskih sosesk in družinskih hišic, ki so se pahljačasto razširile na desnem dravskem obrežju na jug in jugozahod. Hkrati so bile zametek urbanistične problematičnosti Maribora.

Po drugi svetovni vojni je bilo treba najprej pozidati porušene stavbe po mestu, že 1949. leta pa je bil izdelan prvi regulacijski načrt Maribor, katerega osnovne poteze je začrtal takratni vodilni mestni urbanist Ljubo Humek. 1966. leta je Maribor že dobil urbanistični program, ki je temeljil na povezavi mesta s širšim vplivnim območjem; v naslednjih letih je bil dopolnjen ali razširjen, predvsem s projektom stanovanjske pozidave Maribor-jug. 1980. leta je bil sprejet družbeni dogovor o prenovi starega mestnega jedra. V razmeroma kratkem času je povzdignila njegovo estetsko podobo. Dopolnjevala je nekatere poprejšnje ureditve, na primer trgov, predvsem Slomškovega; tega po zamislih mojstra Jožeta Plečnika in izvedbi arhitekta Branka Kocmuta. Ta je sploh bistveno posegal v arhitektonsko urejanje starega Maribora, tudi z novima stavbama gledališča in univerzitetne knjižnice. Vrsta odličnih arhitektov, med njimi Jaroslav in Milan Černigoj, Borut Pečenko, Ivan in Magda Kocmut, Rudi Zupan, Vlado Emeršič, Matjež Bertonselj, Bogdan Reichenberg in Igor Recer, je zasnovala stanovanjske, upravne, tovarniške in šolske stavbe graditeljskih vrednosti ali pa jih je z velikim znanjem in okusom zaokroževala v urbanistično odtehtano okolje (Lent, Glavni trg, Slovenska ulica, Trije ribniki).

LIKOVNA UMETNOST

Likovna umetnost je v Mariboru stopala vstric z vzponi in padci mesta. Za najzgodnejše čase nimamo nič zapisanega o umetnikih, kiparjih, rezbarjih in slikarjih, ki so ustvarjali, denimo, takšno umetniško tvorbo, kot je bila takratna župnijska cerkev, današnja stolnica. Šele l. 1361 je v stari mariborski listini prvič omenjeno ime likovnega umetnika - bil je to slikar Jensele. Tudi iz 14. stol. so ohranjeni le skopi zapisi o mariborskih mojstrih slikarjih Andreju in Matiji (okoli 1460), mojstru Janezu (1473), slikarju Štefanu Reindlu (1492) in mojstru Gregorju (1505). Tako moremo samo domnevati, da so večinoma domači umetniki lepšali mariborske bogoslužne in posvetne zgradbe, ki so kasneje pač večinoma postale plen elementarnih nesreč, zlasti požarov. Poleg domačih likovnih ustvarjalcev so prihajali v mesto delat tudi tujci, zlasti s Tirolskega in iz Judenburga.

Likovno ustvarjanje je dobilo nove spodbude v začetku 17. stoletja, ko se barok pri nas še ni pojavil. V Gradcu je bila ustanovljena bratovščina slikarjev in kiparjev, ki je nadzorovala delo likovnikov po vsej Štajerski. V Mariboru jih je bilo več, med njimi kiparja Jurij Deselin in priseljeni Italijan Adam Dominico,

Pravi razcvet likovno umetnosti pa je Maribor doživel v obdobju baroka - od srede 17. do konca 18. stoletja. Ker so v tistih časih na veliko zidali nove stavbe, zlasti cerkve, starejše pa obnavljali v novem umetnostnem slogu, je bilo za umetnike dovolj dela. Mariborsko baročno delavnico je zasnoval kipar in rezbar Janez Schoy; nasledil ga je sin Janez. Po njegovi smrti je delavnico prevzel Krištof Reiss (1711), za njim njegov sin Jožef Reiss (1732). Iz Ljubljane je prišel v Maribor Jožef Straub (1756), ki je med drugim ustvaril kužno znamenje na mariborskem Glavnem trgu (1743), pa mnoga kvalitetna dela na slovenskem Štajerskem (med drugim v cerkvi sv. Jožefa na Studencih; ta so zdaj na ogled v mariborskem Pokrajinskem muzeju). Mariborska baročna ustvarjalnost se je tedaj umetniško povzdignila in dobila širše evropske poteze. Njena slava je segla tudi na Hrvaško. Za Straubom je mariborsko delavnico vodil domačin kipar Jožef Holzinger(1797), ki je ohranjeval njen ugled dobrih štirideset let.

V 19 stoletju je navezanost na likovno umetnost popustila; mariborski meščani so, sledeč meščanski miselnosti, cenili portrete bidermajerskega in romantičnega sloga. Izdelovali so jim jih številni potujoči slikarji ali pa so premožnejše meščane upodabljali ugledni slikarji iz tujine. Tako je v Mariboru dolgo živel Hamburžan Edvard Lind (1827-1904), ki je portretiral vrsto mariborskih županov, Mariborčan Gabrijel Hackl (1843-1919) pa je postal profesor na munchenski slikarski akademiji.

Organizirano likovno življenje se je v Mariboru začelo šele po prvi svetovni vojni, ko so Slovenci v novih političnih razmerah želeli povzdigniti tudi likovno kulturo. Tako se je leta 1920 iz krogov kulturnih zagnancev uresničila zamisel o prvi likovni razstavi v mestu. Na njej so nastopili umetniki različnih umetnostnih smeri in narodne pripadnosti. Razstava je močno razgibala zanimanje mariborskega prebivalstva za likovno umetnost. Hkrati s pripravami na razstavo je bil ustanovljen umetniški klub Grohar. Njegova zasluga je med drugim bila, da je prvi dal pobudo za ustanovitev umetnostne galerije v Mariboru.

Pred in po drugi svetovni vojni so se likovni umetniki v Mariboru strnili v samostojno društvo. Njegove vrste so se razširile s številnimi mladimi člani, ki so likovne študije končali večinoma na ljubljanski akademiji. Društvo vsako leto prireja razstavo svojih članov, njihova dela pa pošilja na razstave po tujini.

Mariborčani se sproti seznanjajo z likovno umetnostjo na številnih razstavah, ki jih pripravljajo Umetnostna galerija s Salonom Rotovž, mnoga razstavišča po knjigarnah, bankah, šolah in po zasebnih prodajnih galerijah.

KULTURNE USTANOVE

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE

Slovenska ulica 27

Gledališče uprizarja dramska, operna in baletna dela. Po svojih korpusih je drugo gledališče v Sloveniji. Ima več dvoran. Zlasti kazinska dvorana je namenjena tudi koncertom in slovesnostim.

POKRAJINSKI MUZEJ

Grajska 2

V njem je arheološka, umetnostno-zgodovinska, lekarniška zbirka historičnih kostumov in uniform, obrtnih izdelkov in orožja, oddelek o zgodovinskem razvoju Maribora lapidarij. Muzej pripravlja občasne tematske zazstave.

MUZEJ NARODNE OSVOBODITVE

Ulica heroja Tomšiča 5

Stalna zbirka prikazuje revolucionarno gibanje in narodnoosvobodilni boj v Mariboru in severovzhodni Sloveniji.

POKRAJINSKI ARHIV

Glavni trg 7

Ustanova hrani dragoceno arhivsko gradivo, ki se nanaša na Maribor in severovzhodno Slovenijo, načrtno pa arhivira gradivo iz domače polpreteklosti. Kot samostojen oddelek mu je priključen škofijski arhiv.

UMETNOSTNA GALERIJA

Strossmayerjeva ulica 6

Galerija hrani stalno zbirko del slovenskih likovnih umetnikov iz severovzhodne Slovenije, in jo v stalni postavitvi ali v izbranih pregledih ponuja na pogled. Poleg tega pripravlja skupinske ali posamične razstave predvsem slovenskih likovnih umetnikov, pa tudi tematske ali antologijske prikaze likovne umetnosti.

RAZSTAVNI SALON ROTOVŽ

Rotovski trg 2

V sklopu Umetnostne galerije se v prvem nadstropju rotovža vrstijo likovne razstave širše tematike tudi tujih umetnikov.

RAZSTAVNI SALON ROTOVŽ

Trg Borisa Kraigherja 3

Tudi to razstavišče deluje v sklopu Umetnostne galerije. Locirano je v živahno poslovno središče mesta, v njem pa so predvsem razstavljeni dela likovnih umetnikov, ki iščejo nove načine izpovedovanja.

UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

Gospejna ulica 10

Osrednja knjižnica Univerze v Mariboru je njeno računalniško podprto informacijsko središče. Hkrati je arhivska knjižnica za vse knjižnično gradivo, nastalo v Sloveniji. Odprta je tudi za javnost.

MARIBORSKA KNJIŽNICA

Rotovski trg 2

Osrednja knjižnica splošnoizobraževalnega knjižničnega sistema na območju Maribora ima deset podružnic in bibliobus, ki obiskuje izposojevališča v petih občinah.

LUTKOVNO GLEDALIŠČE

Rotovski trg 2

Poklicno lutkovno gledališče je nastalo iz bogate mariborske lutkarske tradicije. S predstavami sega iz mesta daleč v okolico.

GALERIJA 88

Orožnova 2

Galerija deluje v sklopu Kluba mladih. Na ogled postavlja likovna dela mladih ustvarjalcev.

ŠKOFIJSKA KNJIŽNICA

Slomškov trg 20

Knjižnica je odprtega tipa. Na voljo je humanistična, filozofska, teološka in filolška literatura.

ZALOŽBA OBZORJA

Založništvo

Gosposka 3

Ena najodličnejših slovenskih založb se posveča predvsem izdajanju slovenskega slovstva pa tudi prevodov, znanstvenih del, priročnikov in učbenikov.